

Sermet Muhtar Alus

TAHA TOROS

Sermet Muhtar, 28 Mayıs 1887'de doğdu. Bebeklik ve ilk çocukluk yıllarını önce Şehzadebaşı'nda -sonradan yıkılıp yerine Letâfet apartmanı yapılan- dede konağında daha sonra, Göztepe'de bir saray yavrusu niteliğindeki köşkte geçirdi. Semtin en büyük binasında, geniş bahçesinde, bol misafirli bir aile, dadılar, hizmetkârlar, özel hocalar arasında, bir eski zaman parlıtısı içerisinde gençlik yıllarını yaşadı.

Küçük yaştan beri İstanbul'un her semtine âşık olan bu konuda değişik kitaplarla ve yaşlı insanlarla haşır neşir olan, İstanbul'un bütün semtlerini titiz bir tecessüsle inceleyen ve bütün bunları bilgisayar niteliğindeki hafızasına depo eden bir kişiydi. Her semtin tarihini, ünlülerini, olaylarını, en ince detayına kadar, bir film seyrettirir gibi okurlarına aktarırdı. İstanbul'a dair bilgi dağarcığımızı zenginleştiren bu orijinal yazılar, o günlerin gazete sütunlarında kaldı. Sermet Muhtar Alus'un bütün yazıları İstanbullular tarafından büyük bir tutkuyla okunurdu. Çünkü bunların hepsinde İstanbul'u seyretmek, İstanbul'u yaşamak olanağı vardı. Romanlarının da hep-

sinde, eski İstanbul bütün ihtişamı ile güzelliği ve geleneğiyle yaşamaktaydı.

Sermet Muhtar Askeri Müze'de göreve başladığı yıllarda

Belki onun içindir ki -mizah alanında güçlü bir kalem arkadaşı olan- Refik Halit Karay, Sermet Muhtar'a çok güzel deyim bulmuştu. Ona göre Sermet Muhtar, büyük bir "İstanbulist" ti. İs-

tanbulluların gönüllerinde orijinal yazılarıyla, taht kuran bir kişiydi.

Sermet Muhtarın Soyacağı

Sermet Muhtar'ın geçmişi, İstanbul'un -özbeöz Türk- eski ailelerine dayanıyor. Bu ailelerde asker, kökenliler ve paşalar ağırlıktadır.

Büyükbabası kolağası Hasan Efendi'nin, üç çocuğu olmuş. Bunlardan biri çocuksuz ölmüş. Biri yüzbaşı Ali Rıza Bey, diğeri Ahmet Muhtar Paşa. Sermet Muhtar Alus, işte bu Ahmet Muhtar Paşa'nın oğlu.

Sermet Muhtar'ın annesi Kevser Hanım. Kevser Hanımın babası Abid Paşa ve annesi Hâlet Hanım. Abid Paşa'nın babası da Özdemiroğlu Osman Paşa'ya dayanıyor. Halet Hanım'ın babası ise, Serdar-ı Ekrem Müşir Rıfat Paşa'dır.

Sermet Muhtar'ın eşi Semiha Hanım, Doktor Rüştü Bey'in kızı ve Hakkı Paşa'nın torunu şair Necdet Rüştü Efe'nin de kızkardeşi.

Sermet Muhtar'ın tek kızı Elhan Hanım. Elhan Hanım'ın eşi, Sermet Muhtar'ın damadı ise İsmail Zühtü Türsan. İsmail Bey, İstanbul'un ünlü bir kadın ve doğum doktoru. Şimdi

emekli olmuş. Nişantaşı'nda, geçmişteki renkli anıları içerisinde yaşıyor.

Onun babası da asker kökenli. Millî Savunma Bakanlığı Müsteşarı Şefik Paşa. Doktor İsmail Türsan'ın annesi, topçu Feriki Ali Refik Paşa'nın kızı Mehpare Hanım. Sermet Muhtar'ın torunları, Elhan ve İsmail Türsan'ın kızları Ela ve Leyla Hanımlardır. Türsanların, kızları Ela Koşar'dan, Fettah Koşar ve Elhan Koşar adlarında iki, Leyla Atalık'dan Asena adlı bir torunları var. Sermet Muhtar Alus'un devamı olan, aile birimleri bunlar. Hepsi kültürlü, iyi yetişmiş ve yetismekte olan kişiler.

Sermet Muhtar'ın Babası Ahmet Muhtar Paşa

Sermet Muhtar ailesinin geçmişinde çok sayıda paşa var. Babası Ahmet Muhtar Paşa, müzecilik tarihinde adı zirveye ulaşmış, kurmay bir topçu subayıydı. 1861 yılında İstanbul'da doğdu. Babası -erken yaşta - ölen kıdemli yüzbaşı Hasan Efendi idi. Ahmet Muhtar, Topçu Kurmayı olarak yetişti. Harbiye'de ve Topçu Okulu'nda sınıf arkadaşı sadrazam iken suikaste kurban giden Mahmut Şevket Paşa'ydı. Aynı sırada oturdular ve sınıflarının birincileri olarak diploma aldılar.

Ahmet Muhtar Paşa, kışlalarda ve cephelede değil, tamamen askeri okullarda ve Askeri Müze'de görev aldı. Yıllarca Harbiyede ve Mühendisane'de hocalık yaptı. Çok sayıda subay yetiştirdi. Bu arada Atatürk'ün ve Enver Paşa'nın da hocası oldu. Ahmet Muhtar Paşa'nın asil şöhreti ve memlekete büyük hizmeti, Aske-

ri Müze'nin kurucusu ve müdürü olmasıyla başlar. Ahmet Muhtar Paşa Müze Müdürlüğü'nden önce, mesleki bilgisinin üstünlüğü ile, devletçe silah ihtiyacını sağlamak amacıyla Avusturya, Almanya, Fransa, ve İngiltere'ye gönderildi. Askerlik tarihimizdeki yeri, hem Askeri Müze'nin kurucusu olmasından, hem birçok mesleki eserler hazırlamasından kaynaklanır. Ahmet Muhtar Paşa'nın belirgin özelliği, dünyadaki nadir Askeri Müzelerden biri seviyesine ulaşan bu müessesenin tohumunu atmasıyla başlar.

1908 Meşrutiyet İnkılabı'ndan

sonra, Ferik Ahmet Muhtar Paşa İstanbul'da bir askeri müze oluşturulmasıyla görevlendirildi. Bu amaçla, kapısı Topkapı Sarayı'nın girişindeki avluya bakan Aya İrini Kilisesi seçildi. Burası daha önce silah deposu olarak kullanılıyordu. Aya İrini'nin ilginç bir geçmişi var. Büyük Kostantin tarafından inşa edildiği söylenirse de, ondan önce burada Bizanslıların büyük bir mabedi varmış. Bu bina, Ayasofya'nın ahşap olarak inşasına kadar, şehrin baş kiliselikliğini yapmış. Ahşap Ayasofya yanınca, şehrin baş kiliselikliğini Aya İrini sürdürmüş. Da-

ha sonraki yıllarda Aya İrini, bir kere zelzeleden, bir kere de yangından büyük zarar görmüş.

Sultan II. Mehmet, İstanbul'u fetthettikten sonra, Aya İrini Kilisesi'ni camiye çevirmeyi düşünmedi. Burası değerli silahların ve savaşlara ait asâ-r-ı atikanın saklanması için depo olarak kullanıldı.

III. Sultan Ahmet döneminde burası, Avrupa ülkelerindeki gibi bir askeri müzeye dönüştürülmek istendi. İlâvelerle genişletildi. Dâr-ül-eslahâ yâni silah ambarı oldu. Bu adla bir kitabe hazırlanarak, kapısına yerleştirildi. Yeniçerilere ait tüm silahlar

buraya toplandı. Ne yazık ki, bu silahların bir kısmı, daha sonra, demir fiyatına Avrupalılara satıldı! Daha sonra Tophane Müşiri Fethi Paşa'nın himmetiyle Müze-i Askerî-i Osmani'nin çekirdeği oluşturuldu.

Binanın bir köşesine de Mısır'daki Ehramlardan getirtilen mumyalar, üstleri yazılı tuğlalar, eski küpler yerleştirildi. Daha sonra bunlar, Osman Hamdi Bey'in Müze Müdürlüğü sırasında, Çinili Köşk'e taşındı.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi 1908 Meşrutiyeti'nin ilânından sonradır ki, burada -Avrupada'ki benzerleri gibi-bir askeri müze kurulması kararlaştırıldı. Mahmut Şevket Paşa, Paris'te gördüğü Invalides gibi, bir ordu müzesi kurulmasını istedi. Böyle bir müzenin kurulması, Ahmet Muhtar Paşa'ya havale edildi. Ahmet

Muhtar Paşa, burada geceli gündüzlü çalışarak, şimdiki askeri müzenin çekirdeğini oluşturdu. Muhtar Paşa, bu işe başlarken yanında üç alaylı subay ile iki hademe bulunuyordu. Müzenin bütçesi ve parası yoktu. Muhtar Paşa, zaman zaman, kendi parasından da katkılarda bulunarak ve borç alarak her taraftan silahlar, toplar, tarihi yadigârlar topladı. Sultanahmet'teki Yeniçeri kıyafetlerini buraya taşıttı. Mehterhane Bandosunu burada canlandırdı. Özetle, Askeri Müzeyi, göğüs kabartacak bir düzeye ulaştırdı. Şüphe yoktur ki, askeri müze Muhtar Paşanın hizmetiyle kimliğini kazandı. Gerek halkın, gerek dış ülkelerden gelenlerin takdirlerini topladı. Bütün övgüler, Ahmet Muhtar Paşa gibi, bir bilginin gayretinden kaynaklanıyordu. Ahmet Muhtar Paşa, askeri müzenin oluşumuna hizmeti açısından -müzecilik tarihinde- ikinci bir Osman Hamdi'dir.

Hizmetleriyle daima anılacak olan Muhtar Paşa'nın bir büstünün, bugünkü Askerî Müze'nin özenle yenilenmiş olan salonuna konulmuş bulunması, takdir edilecek bir kadirbilirlik örneğidir.

Ahmet Muhtar Paşa'nın Eserleri

Ahmet Muhtar Paşa, topçuluğu, hocalığı, müzeciliği, ötesinde bir askeri tarih uzmanıydı. Bu konudaki derin bilgisi Batılılarca da takdir edilmişti. Kırk kadarı yayınlanmış, altmıştan fazla eseri vardı. 2 ciltlik *Külliyat-ı Fenni Esleha*, *Osmanlı Topçuları*, *Dumansız Barutlar*, *Seri Ateşli Sahra Topları*, 2 ciltlik *Fethi Celili Kostantiniye* 3 ciltlik *Tarihi Askeri*,

Sermet Muhtar'ın ilk eşi Semiha Hanım, Ncedet Rüştü Efe'nin kızkardeşi Hakkı Paşa'nın torunuydu.

Alus'un bir yağlıboya çalışması.Karşı sayfada

40'dan fazla büyük paftayı kapsayan *Muharebat-ı Osmaniye Albümü*, 3 ciltlik *Disiplin* bunlar arasındadır. Emekli oldukça sonra da tarih yazarlığını sürdüren Ahmet Muhtar Paşa'nın üzerinde çalıştığı son eseri 2 ciltlik *Türk-Rus Savaşları*'dır. Bu kitap, cumhuriyetin ilk yıllarında, dönemin geneltürmay başkanı Mareşal Fevzi Çakmak tarafından, Muhtar Paşa'ya sipariş edilmişti. Muhtar Paşa, bu kitabı tamamlayıp son krokisini çizdikten bir gün sonra 16 Mart günü öldü.

Ahmet Muhtar Paşa'nın, askerlik tarihimize ilgili olarak gazete ve der-

Sermet Muhtar'ın babası, Askeri Müze'nin kurucusu Ahmet Muhtar Paşa

gilerde, çok sayıda makaleleri yayımlandı. Bunlardan bazıları Almanya'da

Reichsniehr, Fransa'da *Revue de l'Armeé*, Belçika'da *Revue de l'Armeé Belge* tarafından iktibas edildi. Muhtar Paşa, Japonyalı Mori Hireco takma adıyla da makaleler yayımladı. Öylesine çalışkan bir kişiydi ki, oğlu Sermet Muhtar onun çalışkanlığının ve alışkanlığını şöyle anlatırdı:

- Peder merhum, yazın Tepebaşı kışın Taksim Bahçesi'ne yayılır, ne eyyam-ı buhur¹, ne erbain dinlerdi.²

Ahmet Muhtar Paşa 1861 yılında doğmuştur. 1926 Martında öldü. Cenazesi Harbiye Mektebi'ne getirtilerek, büyük tören yapıldı. Tabutu, Be-yoğlu İstiklal Caddesi'nden geçirilerek, Silivrikapı'da toprağa verildi.

Sermet Muhtar Alus'un Öğrenciliği

Sermet Muhtar Alus -dönemin tanınmış Paşa çocukları gibi- özel tutulan hocalar tarafından eğitildi. Bu arada Doğu ve Batı kültürüyle büyüdü. Özellikle Fransızcası çok kuvvetli olduğundan, Galatasaray'a imtihanla alındı. Buradaki eğitimi 1,5 yıl kadar sürdü. Sermet Muhtar, Galatasaray'a 1003 numarayla kaydedildi. Ve bu numarayla diploma aldı. Sınıf arkadaşlarının çoğu, ileride memleketin tanınmış kişileri oldular. Bunlar Galatasaray'ın 1906 yılında mezun ettiği talebelerdiler. Merkez Bankasının ilk Müdürlerinden olan ve bir aralık milletvekilliği yapan Selahattin (Çam), hayatını Türk sporuna adanmış olan ve adı Galatasaray Futbol Sahasına verilen, Ali Sami (Yen), romancı İzzet Melih (Devrim), ünlü hukuk profesörü Vasfi Raşit (Seviğ)

1 Kavurucu sıcak günler

2 Eski takvimlerde, Aralık ayının dokuzuncu gününden Ocak ayının onyedisine kadar ki kırk gün (Karakiş)

bunlar arasındaydı. Dostları arasında olan ve bir üst sınıfta bulunan, Vichy Büyükelçimiz Ali Şevki (Berker), Moskova Büyükelçimiz Ali Haydar (Aktay), yazar Ercüment Ekrem (Talu) bir yıl önce diploma aldılar.

Kültür ve düşünce dünyasındaki mânevî zenginlikleri bulunan, kıvrık saçlarıyla ve sakalıyla, köşe bucaklarda sessiz, kimsesiz yaşayan Sakallı Celâl de Sermet Muhtar Alus'tan 1 yıl sonra diploma aldı. Bu yüzdendir ki, Sakallı Celâl, soyadı olarak Yalnız'ı benimsemiş ve bir yalnızlık içersinde dünyamızdan ayrılmıştır. Sermet Muhtar'la değişik görünüm, yaşam ve düşünüşte olmakla beraber, bu iki okul arkadaşı birbirlerini taparcasına sevmiş, nükteler ve espriler içersinde yaşamışlardır.

Fakülte Arkadaşları

Sermet Muhtar Galatasaray'dan sonra Hukuk Fakültesi'ne girdi. Bu fakültede özellikle edebiyatla uğraşan arkadaşlarını, yaşamı boyunca unutmadı. Hukukta, hocaları Hakkı Bey'le Ahmet Şuayıp Bey'in konuşmalarından çok etkilendi. Bu Hakkı Bey, daha sonra Sadrazam olan İbrahim Hakkı Paşa'dır. Bu iki hoca, derslerinde yarı kapalı da olsa İstibdad aleyhine konuşmalar yaparlardı. Verdikleri dersleri pürüzsüz konuşmalarıyla şiirleştirirlerdi. O yıllarda

Sermet Muhtar İstanbul'u ilk gençlik yıllarında adımlamaya başlamıştı.

şair Mithat Cemal (Kuntay), Hakkı Paşa'nın asistanıydı. Aynı zamanda doktorasını hazırlamaktaydı. Hukuk talebeleri, zaman zaman, ondan şiirler okumasını isterlerdi. Yakışıklı, aristokrat tavırlı olan Mithat Cemal, onları kırmaz, hem geçmişteki tanınmış şairlerin şiirlerinden, hem kendi şiirlerinden güzel parçalar okurdu.

Sermet Muhtar'ın hukukta edebiyata eğilimli arkadaşları vardı. Bunlar arasında genç yaşta ölen Tahsin Nahit (Prof. Mina Urgan'ın babası), sonradan diplomat olan Sait Hikmet (Kıran), İbrahim Alaaddin (Gövs), edebiyat öğretmeni ve edebiyat tarihçisi Mehmet Behçet (Yazar), felsefeci Mustafa Namık (Cankı), Sakallı Rıfat, Köprülü Fuat, Mehmet Ali Tefik, Ahmet Süreyya (Örge Evren), gazeteci ve profesör Suphi Nuri (İleri), edebiyatçı ve Türk Dil Kurumu genel sekreteri İbrahim Necmi (Dilmen), son döneminde

Şeyhülmuhtarın sıfatı verilen ünlü gazetecimiz Burhan Felek vardı.

Edebiyata ve yazı hayatına hevesli olan bu hukuk talebelerinden bazıları, takma kadın adlarıyla *Hanımlara Mahsus Gazete'*ye yazı yazarlardı! Sermet Muhtar da yabancı dilden çeviri yapmış gibi bazı makaleleriyle, bu kervana karışmıştı. O yıllarda *Hanımlara Mahsus Gazete'*nin başmuharrirliğini -Sermet Muhtar gibi gazetelere uzun seri yazılar hazırlayan Ziya Şakir yapmaktaydı.

Memuriyet Hayatı

Sermet Muhtar, zengin bir ailenin çocuğuydu. O dönemde tanınmış ailelerin yüksek eğitim gören çocukları genellikle devlet kapısında görev alırlardı. Ticaret hayatına atılanlar pek azdı. Sermet Muhtar hukuk eğitiminden sonra hâkimlik ve avukatlık mesleğini seçmemişti. 1910 yılında Hukuk'tan diploma alınca, babasının müdürü olduğu Askeri Müze'ye kaplandı. Burada üstün Fransızcasıyla kendisinden, çok yararlanıldı.

Sermet Muhtar gazetelerde yayımlanan yazılarını resimlerdi. 1932'de S imzasıyla çizdiği "Ada Vapurunda Yârenlik."

Ressam ve Karikatürist Sermet Muhtar

İstanbul'un yarım asırlık panoramasını, renkli kalemiyle canlandıran Sermet Muhtar Alus, bu arada bazı mekânları ve tipleri, karakalemle, yazıları arasına serpiştirdi. Bunlar, eski zaman anılarının katıksız ve saf ürünleriydi. Öte yandan yağlıboyada da fırçasını -kalemde olduğu gibi- realist bir biçimde kullandı. Bu tablolarında, zaman zaman ders aldığı ressam Hoca Ali Rıza ile Tekezade Sait Beylerin etkisi görülür. Bunlar, doğayı yansıtır. Ne var ki, miktarı az da olsa Sermet Muhtar'ın tablolarının çoğu, -resim meraklısı olan- kayınbiraderi şair Necdet Rüştü Efe'nin terekesi arasında değişik ellere geçmiş bulunuyor. Vârisleri elinde az sayıda resimleri vardır. Fırçadan ziyade, Sermet Muhtar'ın, çinimürekkeple, karikatüresimsi simalar üzerinde çalıştığı bilinir. Bunların çoğu, gazetelerdeki makaleleri ve romanları arasında yer almıştır. Sermet Muhtar'ın ilk karikatürleri, mizah ağırlığını taşıyordu. Hatta bunlarda siyasi mizahçılık esintisi vardı.

İstibdat dönemini kapatan 1908 Meşrutiyeti, Türkiye'de çok sayıda gazete ve dergi yayınına sahne oldu. Matbuat dünyası adeta bir yayın seline uğradı. Nasıl ki, yağmurlar dinince sel suları çekilirse, Meşrutiyet'in ilk yıllarındaki gazete ve dergi seli kısa zamanda normal yatağına çekildi. İşte bu dönemde, yaradılışında mizah dokusu bulunan Sermet Muhtar, basın hayatına, birkaç karikatüriyle girdi.

1908 ortalarına doğru yayın hayatına giren *Davul, el-Üfürük* dergileri Sermet Muhtar'ın tanınmasına neden oldu. Bu mizah dergilerinde karikatürleri yayınlandı. Hattâ bunlardan bazıları, renkli olarak, dergilerin kapaklarında yer aldı. Sermet Muhtar'la ilgili bazı biyografik notlarda,

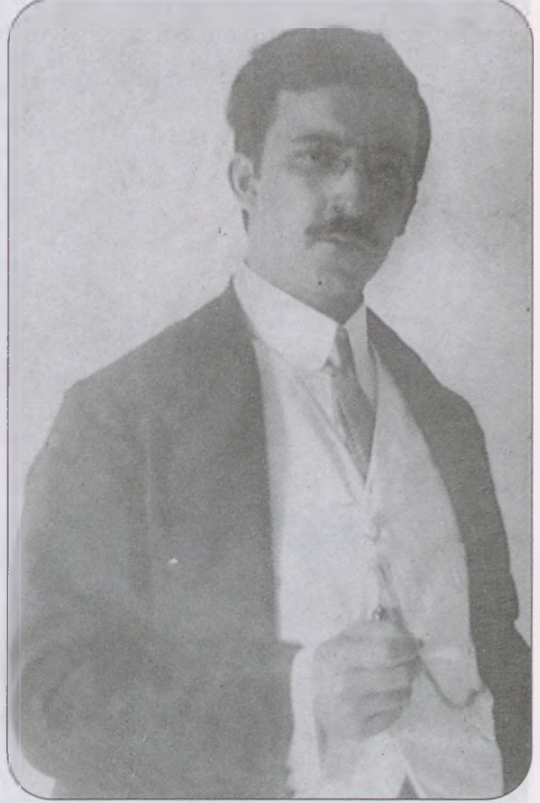
Davul ve el-Üfürük dergilerinin onun tarafından çıkartıldığı belirtilmiştir. Oysa bu dergilerin başmuharrirleri ve sahipleri Hasan Vasıf, Hamdullah Suphi (Tanrıöver) ile Mehmet İzzet ve müdür Osman Beylerdir. Sermet Muhtar, bu dergilere, karikatürleriyle katkıda bulunmuştur.

Sermet Muhtar 1908 yılında karikatür yaptığı tüm dergilerde ve gravürlerinde Latin harfiyle (S) harfini kullanmıştır. Bu harf, onun adının ilk harfidir. Sermet Muhtar yeni Türk harfleri döneminde de (S) harfini, 1952 yılına kadar, aynı türden çizgilerle kullanmıştır.

Sandıklar Dolusu Kupür

Sermet Muhtar Alus ömrünün son yıllarında kırk beş yılı aşan perakende yazılarını kitaplarda toplamak arzusunda idi. Bu gayretle, elindeki kupürlerin bazılarını konusuna, bazılarını kronolojik sırasına göre numaralamıştı. Ne var ki bunları sağlama bağlamak için iki, bazen üç kopya halinde listelere geçirmişti. Sermet Muhtar, hazırladığı makaleleri, daima kopya kağıtlarıyla kaleme alıp kopyasını saklardı. Zamanın tahribatıyla, bazı yerleri güçlük okunabilen bu eski harfli kopyalar bugün elde bulunuyor. Sanıyorum ki, makalelerinin kitap haline dönüştürülmesinde en sağlam kaynak bu kopyalardır. Sermet Muhtar Alus gerek bu kopyaları gerekse gazetelerde yayınlanan makalelerini çift olarak saklanmış ve bunları kendine göre numaralandırmıştır. Bu kupürlerden bazıları şu veya bu nedenle değişik yerlere dağılmış, bazıları da meraklılar tarafından saklanmıştır. Esasen

Sermet Muhtar'ın gazetelerde yayınlanan bütün makalelerini o dönemin meraklılarından birkaç kişi keserek saklamış bulunmaktadır. Sermet Muhtar'ın hangi gazete ve dergilerde yayın yaptığı, imzalı ve imzasız bazı ansiklopedilere not ve yazı şeklinde

Sermet Muhtar ilk yazılarını yazdığı yıllarda

verdiği konular binden fazladır.

Sermet Muhtar İstanbul'la ilgili yazılarının çoğunluğunu *Akşam* gazetesinde yayınlamıştır. Bu yayınlar 1931 yılında başlar. O yıllarda İstanbul'da en çok okunan gazete *Akşam*'di. Bu gazete öğleden sonra yayınlanırdı. İstanbulluların işlerinden evlerine dönerken ellerinde bir *Akşam* gazetesi bulunması adeta gelenek halindeydi. Bu gazete akşama doğru İstanbul'un en tenha semtlerinde bile okunur ve hele Boğaziçi'ne ve Kadıköy'e hareket eden vapurların akşam saatlerinde hemen hemen

herkesin elinde bulunurdu.

Hatırımında kaldığına göre Sermet Muhtar'ın *Akşam* gazetesindeki ilk makaleleri 1931 yılında *30 Yıl Evvelkiler* başlığı altında yayınlanmıştı. Bunlar altmışa yakındı. Bu tür yazılar geniş çapta beğeni kazanınca, Sermet Muhtar 1931 yılının sonlarına doğru *Masal Olanlar*'ı yayınlamaya başladı. Bu tür yazılar 1932'nin başlarında da devam etti. Sanırım adedi

kırka yakındır. Sermet Muhtar'ın bu türden yazıları olağanüstü ilgi uyandırdınca *Akşam* gazetesinin sürümü de bir hayli arttı. Bundan sonra Sermet Muhtar İstanbul'un aynası olarak nitelenebileceğimiz *İstanbul Kazan*, *Ben Keşçe* başlıklı yazılarına başladı. Büyük bir çekicilik kazanan bu yazıları okumak, izlemek hattâ kesip saklamak bir tiryakilik haline geldi. Yine Sermet Muhtar gördüğü büyük ilgi

üzerine *40 Yıl Evvel İstanbul*, *Eski Defterlerden*, *40 Yıl Evvelkiler*, *Eski Günlerde*, *Görüp Duyduklarım* gibi başlıklar altında yüzlerce makale yayınladı. Sanırım *Akşam* gazetesinde -yayınladığı romanlar hariç- bu türden münferit yazıların adedi 250'yi geçmiştir. Bütün bu makaleler, sosyal, folklor açısından İstanbul'un yakın tarihini ve yaşantısını kapsamaktadır.

Akşam gazetesindeki yayınlarından sonra, Sermet Muhtar bu tür yazıların tek adamı olarak aranır oldu.

Nitekim konusunda uzman olan bu yazarımız *Tan*, *Son Posta*, *Yeni Sabah*, *Tasvir-i Efkâr*, *Cumhuriyet*, *Aydede* gibi gazetelerde geçmişi bugüne, geleceğe tatlı bir üslûpla aktaran çok sayıda makaleler yazdı. Bunlara ilaveten değişik dergilerde ve özellikle tarih ağırlıklı mecmualarda, Sermet Muhtar'ın hayli yazıları çıktı.

Sermet Muhtar ve İstanbul Ansiklopedisi

Sermet Muhtar'ın değişik gazete ve dergilerde bini aşkın yazısı akla gelen ve gelmeyen yüzlerce konuyu içermektedir.

Böylesine yarım asırlık bilgi ve birikim hazinesinden gazetelere aktarılan makaleler dışında da tarihçi Reşat Ekrem Koçu'nun *İstanbul Ansiklopedisi* için istediği bilgileri kapsayan çok sayıda yazı verdiği fersudeleşmiş evrakı arasından anlaşılmalıdır. Birkaç sahifesi noksan olan litesinin içerdiği konuların akıbeti meçhuldür. Çünkü *İstanbul Ansiklopedisi* G harfini aşamadı. Sermet Muhtar'ın verdikleri yüzlerce konuyu kapsayan bilgilerin bazı kişilerin eline geçtiği söylentisi yaygındır. Hatta bunlardan, ufak tefek cümle değişikliği yapılan, üstüne oturanlarca makale ve bazı kitapların esas malzemesini oluşturduğu ileri sürülmektedir. Tarihçi Reşat Ekrem'in ölümünden sonra bu değerli malzemelerin akıbeti değişik

yorumlara neden olmaktadır. Ancak elimizde bulunan, bir kısmının okunmasında güçlük çekilen eski harfli listelere göre bunların adları bilinmektedir.

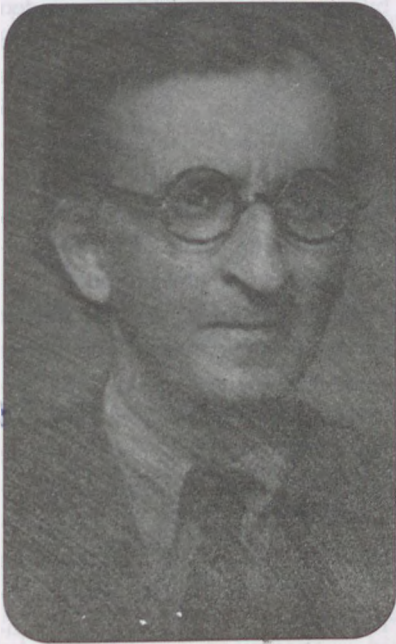
Ayrıca Reşat Ekrem'e Sermet Muhtar tarafından çok kıymetli fotoğraf ve resimlerin de verilmiş olduğu elimizdeki müsvette listeden anlaşılmaktadır.

Bir İstanbul Rehberi

Sermet Muhtar Alus İstanbul'un canlı rehberiydi. Bu konudaki bilgilerini bir İstanbul Rehberi'nde toplamak istiyordu. Eğer ömrü elverseydi, o zengin birikimlerinin ışığı altında böyle bir rehber hazırlayabilseydi şüphesiz o güne kadar yapılanların en mükemmeline yaratabilirdi.

Eserleri

Sermet Muhtar'ın ilk yayınlanan eseri *Türkçe-Fransızca Askeri Müze Rehberi*'dir. Daha sonraki yayınları da Askeri Müze'deki çalışmaları sırasında hazırlanmıştır. Bunlar *Yeniçeriler*, *Yeniçeri Kıyafetleri*, *Eski Osmanlı Ordusu*, *Aya İrini Tarihçesi* gibi eserler-

Sermet Muhtar 40'lı yılların başında

dir.

Fransızcası çok güçlü olan Sermet Muhtar'ın önemli bir ansiklopedisi de *Türkçe-Fransızca Lugât*'tir. Bu kitap 1931 yılında Kanaat Kütüphanesi tarafından yayınlanmıştır. Bu arada Sermet Muhtar çok sayıda roman yazdı. Romanlarının hepsinde İstanbul'un silüeti görünür. Aslında Sermet Muhtar Alus'un İstanbulsuz hiçbir yazısı yoktur.

Kalbi İstanbul için çarpan, kalemi İstanbul'u konuşuran, beyni İstanbulla dopdolu bir kişiydi.

Sermet Muhtar'ın gazetelerde yayınlanan romanlarının çoğu kitaplaştırılmıştır. Bunlar arasında yayınlanmayan gene İstanbulla ilgili konuları kapsayanlar da bulunmaktadır.

Aşağıda bunların tümü hakkında bir liste sunuyoruz. Ne varki bunun kesin bir liste olduğu iddiasında değiliz.

Romanları

Kıvrık Paşa, *Harp Zengininin Gelişi*, *Pembe Maşlahlı Hanım*, *Sülün Beyin Hatıraları*, *Rüküş Hanımlar*, *Havalanmalar*, *Bir Varmış Bir Yokmuş*, *Tombul Mirasyedi*, *İki Gönül Bir Olunca*, *Onikiler*, *Kırkıdan Sonra*, *Anasını Gör Kızını Al*, *Eski Çapkın Anlatıyor*, *Eski Konaklar*, *Nanemolla*, *Dünün Genci Anlatıyor*, *Hacı Babanın Havalanması*, *Masal Olanlar* (Sermet Muhtar'ın bazı romanları beyazperdeye aktarılmıştır. *Kıvrık Paşa* bunlar arasındadır).

Piyesleri

Dert, *Zincirleme*, *Helal Mal*, *Kof Ramiz Yahut Kurusıkı*, *Ev İlaçı*, *Duvar Aslanı*, *Yıldızlar Barıştı*, *Mazi ve Atı* (Bu eser Sermet Muhtar'ın sınıf arkadaşısı Sait Hikmet "Kıran" ile müşterek yazılmıştır).

Mutsuz Evlilikler

Sermet Muhtar Alus, birkaç kez

evlendi. Ne var ki kısa süren evliliklerde, eşleriyle mutlu olamadı. Kısa evliliklerin ilki Semiha Hanım'dan, tek çocukları olan Elhan Hanım (Türsan) doğdu.

Anasına çok düşkünlüğüyle tanınan Sermet Muhtar, kızına da fazla düşküdü. Daha genç kızlık çağına girmeden, elinden tutarak Beyoğlu'nun en kibar lokallerine götürür, modern hayatın basamaklarına alıştırtırdı. Belki de bu alışkanlıklardır ki, Sermet Muhtar'ın kızı Elhan Hanım

Kendi çizgisiyle Sermet Muhtar

Alus'un bir yağlıboya çalışması.
Karşı sayfada

kapanıncaya kadar meşhur Lebon Pastanesi'nin en kıdemli müdavimi oldu.

Anne Sevgisi

Sermet Muhtar saadeti, annesi Kevser Hanım'la, geceli gündüzlü yaşamında buldu. Abid Paşa'nın iyi eğitilmiş kızı olan Kevser Hanım, nazik, duygulu bir kadındı. Paşa konaklarında büyüyen oğlu Sermet Muhtar ise içine dönük, daima okuyan, bütün sevgisini anasına adayan bir yaradılıştaydı. Genellikle her ço-

cuk, anasına düşkün olur. Fakat Sermet Muhtar'daki tutkunluk, ileri yaşında bile görülmemiş bir doruktaydı. Her gün anneye birlikte olmak, anne aşkının imbikten sözülmüş bir örneğini vererek ömrünün son günlerine kadar annesiyle birlikte sokağa çıkar, her yere onunla birlikte giderdi. Çok uzak yerlerden kal-karak, yazılarını Babi-âli'deki gazete bürolarına götürürken bile, da-ima yanında annesi bulunurdu. Tramvayda, vapurlarda, yanyana gö-renler, onları takdir duygularıyla izlerlerdi. Dönemin gazetecileri ve özellikle Sermet Muhtar'ın okuyucuları, bu yaşlı anneye oğlunu, Bâbiâli yokuşundan ağır

Sermet Muhtar Alus'un tek çocuğu Elhan Türsan, eşi Dr. Ismail Türsan'la birlikte

ağır çıkarken -imrenerek- bazen te-bessümle, bazen hüznle seyredlerdi. Yazarımızın anasına böylesine düşkün olması, belki de -kisa evliliklerinde- mutluluğu bulamamasından ve bu nedenle, yufka yüreğindeki zengin sevgiyi, annesiyle paylaşmak istemesinden kaynaklanmaktaydı.

Rahmetli dostum Adnan Tahir, bir yazısında Sermet Muhtar Alus'un son defa matbaaya gelişini, özetle, şöyle anlatır:

".... Bembeyaz saçları daima dağınıktı. Parmak dokunulursa, sönecek köpük gibi duran bu karmakarışık saçlar, isyankâr bir ifade ile ya şapka-dan dışarı taşar, yahutta alınına dökülürdü. Fakat alındaki sonsuzluk ifadesini bozmadan bir dökülüştü bu.... Endişe ile tereddütü birbirinde eriten acayip ürpermenin, zeki gözlerinde mütemadiyen tekrerrür etmesi, onu adeta çocuklaştıran hususiyetlerden

biriydi. Sermet Muhtar, o derece çocuk adamdı ki, onu sokakta annesiz göremezdiniz. Matbaaya bile beraber gelir, beraber giderlerdi. Onu, dudaklarında kırık dökük bir tebessüm yanında da yorgun argın annesi olmadan tasavvur edemiyorum. Gördüğü herşeyi, ilk defa görüyormuş gibi daima hayrete kapılan bakışlarında elle tutulmaz, gözle görülmez, bir mechu-le karşı ürperen tecessüs sezebilirdiniz. Bu, mazinin karanlık sonsuzluğunda kaybolup gitmiş büyük refah için duyulan bir nevi sıla hastalığı mıydı acaba? Zannetmiyorum, çünkü bu mazinin edebiyatıyla o kadar haşır ve neşirdi ki ondan uzak kalmış sayı-lamazdı.

Aklına esti mi, herşey, herkes onundu. Aşka susamış bir genci, ha-yalindekî sevgiliye kavuşturması, en zor kadınları bile önünde dize getir-mesi için elini uzatıp kalemı alması

kafi geliyordu.

Böyle anlarda çehresi bir delikanlı kadar güzel, çocuk bakışlı gözle-rindeki ifade de bir ma-bet kadar derindi.

Ufaksuz denizlerle, şehirsiz iklimlerin öte-sinde kalan bu müstesna mazi, onu da çekip koy-nuna alıverdi. Bir var-mış bir yokmuş..."

Ölümü

Bir yaşlı anne için, yaşlanmış tek oğlunun ölümünü görmek, acıların en acısıdır. Sermet Muhtar, yaşlı anneciğini adeta öksüz bırakarak, sessiz ve sedasız bu dünyadan ayrıldı. İstanbul'un fotoğrafçısı, ressamı,

tarihçisi, folklorcusu ve bir açıdan da aktörü olan o güçlü kalem, bir an bile yanından ayırmadığı annesinden önce dünyamızı terketti. Tarih: 28 Mayıs 1952. Sermet Muhtar 20 Mayıs 1887'de doğduna göre, ölümünde 65 yaşındaydı. İstanbul'u yaşayan binlerce makaleyle ve değişik türdeki romanlarıyla yaşatanlardan biri olarak, o altın kalemimi kimselere bırakma-dan beraberinde alıp götürdü.

Maziye ve anılarla dopdolu bilgiler kervanını beraberinde götüren Sermet Muhtar Alus bize sandıklar dolusu yazılarıyla, sanki İstanbul'un renkli kar-t postallarını bıraktı. Onun ölümüyle eski İstanbul'un dili sustu. Gözü kapandı ve kulağı tıkandı. Ne var ki, bu-günlerde Sermet Muhtar'ın bütün eserlerinin yayınına yıllar sonra başlanıyor. Eski İstanbul onun orijinal yazı-larından oluşturulacak seri kitaplarla, bir kere daha yaşatılacaktır.

